SCHIMBĂRI DIN PERSPECTIVA LOCUIRII ÎN MEDIUL RURAL ROMÂNESC

TRĂILĂ CERNESCU
Centrul de Sociologie Urbană și Regională

Articolul despre locuirea rurală este alcătuit din două părți: a) semnalarea unor schimbări ce au avut loc în locuirea rurală din România, pe regiuni istorice și b) prezentarea unor schimbări în sate studiate de echipele coordonate de D.Gusti. CURS a reluat cercetările de sociologie rurală în unele sate după aproximativ 70 de ani, folosind, în măsura în care a fost posibil, aceiași indicatori. Scopul a fost acela de a surprinde schimbările intervenite atât în plan material cu privire la infrastructura rurală precum și sub aspectul unor modificări ale spațiului rural românesc.

Semnalarea unor caracteristici de locuire din satele românești, pe cele trei secvențe temporale: a) perioada dintre cele două războaie mondiale, b) perioada colectivizării, c) perioada de după 1989; este interesantă din perspectiva surprinderii unor schimbări intervenite la nivelul modului și al condițiilor de locuire.

Prezentarea de planuri și fotografii de case și construcții anexe din diverse regiuni istorice are menirea de a reda o imagine cât mai fidelă a satului românesc din ultimele decenii.

Pentru cunoașterea și exemplificarea schimbării în locuirea rurală, CURS a realizat studii comparative într-o serie de localități rurale, în care au fost întreprinse cercetări de către echipele coordonate de Dimitrie Gusti.

Materialul de față cuprinde două părți: a) relevarea unor schimbări petrecute în locuirea rurală din România pe regiuni istorice, b) exemplificarea de schimbări în sate, studiate de echipele coordonate de D. Gusti. În unele din aceste sate CURS a reluat cercetările după aproximativ 70 de ani, folosind, unde a fost posibil, aceeași indicatori, în scopul surprinderii schimbărilor intervenite atât în plan material, cu privire la infrastructura rurală, cât și sub aspectul unor modificări și al raportării la spațiul rural românesc. (Localitățile în care s-au desfășurat cercetări de teren de către echipele coordonate de CURS sunt indicate pe harta nr. 1).[1]

În analiza satelor românești, reprezentanții Școlii Sociologice de la București au întreprins cercetări din următoarele perspective: a) situația existentă la momentul desfășurării anchetelor de teren; b) comparația cu ceea ce a fost în satele respective , în trecut, funcție de vechimea surselor și izvoarelor documentare accesibile; c) starea satelor în timpul cercetărilor sociologice întreprinse de echipele coordonate de D. Gusti.

O analiză sintetică a rezultatelor cercetărilor sociologice întreprinse de-a lungul timpului are menirea de a semnala anumite caracteristici ale satului românesc dintre cele două

[1] Hărțile prezentate în material au fost realizate de Daniel Chindea de la CURS, după datele obținute de la INSSE.

războaie mondiale, în principal, și evidențierea unor schimbări petrecute în satele românești în perioada colectivizării și după anul 1989.[2] Semnalarea unor caracteristici de locuire din satele românești, pe cele trei secvențe temporale este interesantă din perspectiva surprinderii schimbărilor intervenite la nivelul modului și al condițiilor de locuire.

Schimbările care se produc într-un spațiu social necesită un studiu al continuității, pentru a nu pierde, pe de o parte, specificitatea, iar pe de altă parte, amploarea și dimensiunea lor reală. Astfel, în anii '30, Dimitrie Gusti menționa faptul că satele românești duceau înainte o viață obștească mult mai intensă decât în timpul campaniilor de teren realizate în acea vreme; astfel că: „...în afară de întrunirile sărbătorești, viața de obște nu se mai poartă azi în sat, decât prin cârciumi, prin vecinătăți, sau la nevoie"[3]. Este vorba – așadar – de o continuă schimbare, ce are intensități și ritmuri diferite, funcție de timpul de raportare și în principal, de schimbările generale din cadrul societății, ca urmare a unor schimbări majore în structura politică a României.

Gospodăria a fost studiată de reprezentanții Școlii gustiene nu numai ca o simplă comunitate economică, scoțând în evidență faptul că „gospodăria noastră țărănească realizează de veacuri o comunitate de viață completă și adâncă în care s-au păstrat neștirbite, pe lângă valorile economice, mai cu seamă valorile spirituale ale neamului, ca produse ale activității sufletești a oamenilor".

Reprezentanții Școlii Sociologice de la București au demonstrat că gospodăria, ca unitate socială organică, are două caracteristici esențiale: a) aspectul material al cărui centru îl reprezintă, în primul rând, casa și apoi b) aspectul spiritual al cărui suport și centru este grupul familial, ca expresie a vieții și activității sufletești a oamenilor.

Infrastructura în mediul rural românesc

Infrastructura reprezintă una din problemele esențiale ale comunităților rurale întrucât starea sa arată nivelul dezvoltării satelor în mod particular și, pe de altă parte, modul cum s-a raportat administrația centrală din România și deopotrivă populația de-a lungul timpului la această chestiune. Acolo unde acest lucru a fost rezolvat, rolul esențial a revenit comunităților locale. De asemenea, nu trebuie omis nici aportul regiunilor istorice ca entități sociale și al comunităților locale, care s-au implicat în mod diferit în rezolvarea unor elemente ale infrastructurii rurale.

Din multitudinea problemelor care vizează infrastructura din mediul rural românesc (de ex.modernizarea drumurilor, alimentarea cu apă, dotarea tehnico-edilitară a locuințelor și a construcțiilor publice, sistemul de transport etc.) în materialul de față se va insista mai mult pe unele aspecte legate de problematica de ansamblu a locuinței rurale. Evidențierea unor caracteristici ale locuinței rurale, în raport cu alte elemente specifice mediului, provine și din aceea că atât pe vremea lui Dimitrie Gusti, cât și în prezent, nevoile fizice și studierea variabilelor adiacente, aveau un caracter general, cu accente mai puternice în trecut decât acum.

În modul de construire a locuințelor și a construcțiilor gospodărești anexe, românii din sate au pus un accent deosebit pe semnul arhitectural, acesta fiind apreciat ca purtător de „semnificație", alături de averea familiei, înaintea altor elemente.

---

[2] Zoltan Rostas, *Monografia ca utopie. Interviuri cu Henri H. Stahl* (1985-1987). Edit. Paideia, 2000. Prof. H.H. Stahl face o incursiune în domeniul sociologiei rurale – prezentând un punct de vedere interesant asupra problemelor studiate și a persoanelor care au participat la cercetările de teren. Dintre sociologii pe care Prof.Stahl i-a cunoscut, există astăzi profesori apreciați pentru lucrări reprezentative, precum și cercetători de recunoaștere națională și internațională în domeniul cercetării sociale.

[3] D. Gusti, *Opere, vol.VII. Autoanalize, comentarii din epocă, documente și mărturii*. Texte stabilite, note și comentarii de prof.univ.dr.Ovidiu Bădina și Octavian Neamțu, București, Edit. Academiei, București, 1993.

Tabelul 1. Gradul de modernizare a drumurilor publice din România în anii 1980-1998

Anii	Drumuri			
	modernizate	cu îmbrăcăminți ușoare rutiere	modernizate + cu îmbrăcăminți ușoare rutiere (1+2)	Nemodernizate
	1	2	3	4
1980	5,4	28,5	33,9	66,1
1985	6,1	31,1	37,2	62,8
1986	6,3	31,2	37,5	62,5
1987	6,5	31,3	37,8	62,2
1988	6,6	31,5	38,1	61,9
1989	6,7	31,9	38,6	61,4
1990	6,9	32,2	39,1	60,9
1991	7,1	32,4	39,5	60,5
1992	7,0	32,4	39,4	60,6
1993	7,1	32,6	39,7	60,3
1994	7,2	32,8	40,0	60,0
1995	7,4	33,0	40,4	59,6
1996	7,6	33,1	40,7	59,3
1997	7,7	33,6	41,3	57,9
1998	7,9	33,7	41,6	58,4

Construirea de locuințe și anexe gospodărești, în care au fost investite deopotrivă multe resurse materiale, financiare dar și un important volum de muncă din partea proprietarilor, a rudelor și a meșterilor locali, din localitățile învecinate sau mai îndepărtate, arată că avem de-a face cu anumite sisteme de simboluri care nu au fost, sau au fost prea puțin studiate în satele românești, din perspectivă socială.

Atât pentru economia, cât și pentru viața socială din satele românești o atenție deosebită se impune a fi acordată gradului de modernizare a drumurilor publice. Drumurile publice județene și comunale (la care face apel – în primul rând – populația rurală), în perioada 1980-1999, au avut un grad de modernizare foarte redus, după cum rezultă din tabelul 1[4].

Între anii 1980-1998 drumurile județene și comunale modernizate au înregistrat o creștere de 2,5% în timp ce drumurile cu îmbrăcăminți ușoare rutiere au cunoscut în aceeași perioadă - o creștere de 5,2%. În intervalul de 18 ani drumurile modernizate și cele cu îmbrăcăminți ușoare rutiere au înregistrat o creștere de 7,7%, neexistând diferențe semnificative între cele două perioade (1980-1989) și (1990-1998) în privința ritmului de lucru la rețeaua de drumuri modernizate și a celor cu îmbrăcăminți ușoare rutiere. Reține atenția atât ritmul anual scăzut de modernizare a drumurilor județene și comunale, precum și faptul că 58% din totalul acestor drumuri nu sunt modernizate.

Între anii 1980-1990 procentul drumurilor județene și comunale modernizate a crescut cu 1,5%, deci cu o medie anuală de aproximativ

[4] Anuarul Statistic al României, 1999, Comisia Națională pentru Statistică.

0,14%, iar în perioada 1990-1998 creșterea a fost de 0,8%, adică 0,1% pe an.

Pentru populația rurală din România drumurile județene și comunale sunt de mare importanță, dacă avem în vedere faptul că acestea reprezintă principalele linii de legătură cu exteriorul, atât sub aspect economic, cât și din perspectivă socio-culturală. Din citirea datelor incluse în tabel pot fi evidențiate trei aspecte apreciate ca fiind mai importante:

a) ritmul scăzut de modernizare a drumurilor județene și comunale în perioada 1980-1998;

b) ponderea mare a drumurilor cu îmbrăcăminți ușoare rutiere, care reprezintă în majoritatea cazurilor rezolvări de moment; această categorie de drumuri necesitând lucrători pentru reparații permanente;

c) costul ridicat al unui kilometru de drum modernizat.

În contextul actual al economiei românești, problemele enumerate nu pot să ofere prea mari speranțe nici celor mai optimiști analiști în privința modernizării drumurilor județene și comunale din România, decât în condițiile în care vor apărea investitori străini pentru modernizarea drumurilor județene și comunale.

Numai în situația creșterii ponderii de drumuri județene și comunale modernizate este posibil să apară o serie de schimbări în viața populației rurale, atât din perspectivă economică precum și sub aspect cultural-spiritual.

CARACTERISTICI ALE LOCUINȚELOR RURALE PE REGIUNI ISTORICE

Descrierea generală a modelelor de localități rurale din România, necesită o prezentare a tipologiei specifice, care se poate realiza prin intermediul indicatorilor reprezentați de: 1. mediul natural-geografic, 2. profilul economic dominant al localității și 3. activitățile principale ale populației. S-a apreciat că județul și comuna reprezintă unitățile administrativ-teritoriale de referință pentru elaborarea tipologiei localităților rurale.[5]

În acest scop, primul demers a constat în întocmirea unei grupări a județelor în funcție de indicatorul „forma de relief predominantă". Acest indicator este considerat de numeroși specialiști (geografi, etnografi, arhitecți, sociologi etc.) drept factorul determinant pentru structura și funcționalitatea spațiilor din mediul rural în general, din locuința și gospodăria sătească în special.

Pentru descrierea localităților rurale au fost selectati o serie de indicatori, unii dintre aceștia fiind utilizați și în cercetările realizate în urmă cu aproximativ 70 de ani.

Pe baza analizei au rezultat trei tipuri principale de localități rurale, după forma de relief: a) localități de câmpie, b) localități de câmpie-deal și c) localități de deal-munte. Aceste tipuri sau modele de localități rurale prezintă o serie de trăsături specifice, determinate de indicatorii cuprinși în următoarele categorii: 1) utilizarea teritoriului, 2) ponderea producției agricole realizate în gospodăriile populației, 3) gradul de ocupare al populației, 4) caracteristici demografice ale populației, 5) modul de locuire, 6) nivelul de modernizare al localităților (ex. șosele asfaltate, apă curentă, canalizare).

În scopul stabilirii notelor definitorii pentru fiecare model de localitate rurală, cei 27 de indicatori au fost grupați astfel:

a) utilizarea teritoriului (indicatorii: ponderea suprafeței agricole, ponderea fondului forestier, ponderea suprafeței arabile, ponderea suprafeței pășunilor și fânețelor);

b) forma de proprietate (indicatorii: ponderea suprafeței agricole a unităților agricole de stat, ponderea suprafeței agricole a gospodăriilor populației);

c) ponderea producției agricole realizată în gospodăriile populației (indicatorii: producția

[5] O analiză minuțioasă a acestei probleme este realizată de prof.univ. Dumitru Sandu, „Procese de modernizare a comunităților rurale românești", *Viitorul social*, nr.3/1983.

vegetală realizată de populație, producția animală realizată de populație);

d) ocuparea populației (indicatorii: indicele de activitate, populație ocupată la 1000 de locuitori, ponderea agricultorilor în total personal muncitor);

e) caracteristici demografice ale populației (indicatorii: dinamica populației totale, dinamica natalității, dinamica mortalității infantile, dinamica mortalității generale, dinamica migrației nete);

f) modul de locuire (indicatorii: densitatea de locuire/persoane pe locuință, suprafața locuibilă pe persoană, densitatea de ocupare – persoane/cameră, număr camere de locuit pe locuință, suprafața medie locuibilă pe locuință, dinamica fondului de locuințe);

g) gradul de urbanizare și modernizare a localităților (indicatorii: gradul de modernizare a drumurilor din mediul rural, localități rurale cu apă curentă, localități rurale cu canalizare, ponderea populației urbane și ponderea populației rurale pe județe).[6]

Pentru fiecare localitate rurală au fost utilizate valorile medii ale indicatorilor. Astfel s-a ajuns la specificitatea localităților rurale din România.

Localitățile rurale de câmpie au următoarele caracteristici, apreciate ca fiind mai importante:

1. terenuri agricole arabile în proporție de peste 80%,

2. populație rurală ocupată în principal în activități agricole,

3. variații ale structurii demografice a populației datorate în principal: creșterii mortalității generale, scăderii natalității și migrației nete,

4. mod de locuire caracterizat prin densitate mică de locuire (aproximativ 3 persoane/locuință, circa o persoană pe cameră, peste 10 mp locuibili/persoană, 3 camere/locuință);

5. aproximativ 25% drumuri modernizate în comune.

Localitățile rurale de câmpie-deal au caracteristicile de mai jos:

1. utilizarea terenurilor agricole arabile cu circa 1/5 mai redusă decât în localitățile de câmpie în principal în activități agricole,

2. ocuparea populației în proporție semnificativă în activități agricole,

3. variații în structura demografică a populației ca urmare a creșterii mortalității (infantile și generale),

4. locuirea în condiții de densitate mare (circa 3 persoane/locuință, aproape 10 mp locuibili/persoană, mărimea mică a locuinței (circa 30 mp/locuință) aproximativ 2 camere/locuință,

5. grad scăzut de modernizare a localităților rurale.

Localitățile rurale de deal-munte se caracterizează prin:

1. utilizarea terenurilor agricole în proporție de peste 50% pentru pășuni și fânețe și circa 40% ca terenuri arabile. Fondul forestier deține o pondere însemnată față de celelalte două tipuri de localități rurale (câmpie și câmpie-deal),

2. în structura agricolă, predomină gospodăriile populației, existând un număr redus al unităților agricole de stat,

3. caracteristicile demografice ale populației înregistrează variații mici,

4. locuirea are drept caracteristică, densitatea mare (aproximativ 3 persoane/locuință, sub 10 mp./persoană, 1,7 persoane/cameră și o mărime mică a locuinței: circa 31 mp/locuință, sub 2 camere/locuință),

5. grad de modernizare scăzut: rețeaua de drumuri asfaltate, alimentarea cu apă și canalizarea dețin cele mai scăzute procente (aproximativ 25%).

În vederea evidențierii specificității locuinței rurale au fost analizați următorii indicatori:

a) pentru **densitatea de locuire:**

[6] Exigențe socio-economice privind dezvoltarea fondului locativ în mediul rural, 1987/1988, lucrare existentă în arhiva CURS.

– numărul persoanelor pe locuință,
– suprafața locuibilă pe persoană
– numărul de persoane pe cameră.

b) pentru **mărimea locuinței**:
– numărul de camere pe locuință
– suprafața medie locuibilă pe locuință

Prin utilizarea celor două criterii s-a ajuns la o tipologie a locuințelor rurale care are următoarea configurație:

1) locuințe cu densitate mică și mărime mare

2) locuințe cu densitate mică și mărime mică

3) locuințe cu densitate mare și mărime mare,

4) locuințe cu densitate mare și mărime mică.

Locuințe rurale cu densitate mică și mărime mare există în județele: Galați, Brăila, Buzău, Ialomița. Aceste județe sunt situate în zonele de câmpie, în care locuințele sătești oferă condiții relativ bune de locuire în raport cu densitatea și mărimea lor. Tot în această grupă intră și județele: Tulcea, Timiș și Arad. Specific pentru județele din subgrupa a doua, față de cele din prima subgrupă, este faptul că aici avem de a face cu o migrație accentuată a populației din localitățile rurale, fapt care are influență asupra condițiilor generale de locuire.

Locuințe cu densitate mică și mărime mică se întâlnesc în principal, în județele; Vrancea, Caraș-Severin, Dolj, Sălaj, Giurgiu, Bihor, Brașov, Vâlcea, Hunedoara și Covasna. Diferențieri există între locuințele rurale din unele județe ale grupei a doua, însă acestea nu sunt semnificative.

Locuințele cu densitate mare și mărime mare sunt specifice pentru comunele din județele: Prahova, Sibiu, Constanța, Ilfov și Bistrița-Năsăud.

Locuințe cu densitate mare și mărime mică se întâlnesc în județele: Alba, Dâmbovița, Harghita, Mureș, Cluj, Argeș, Botoșani, Bacău, Neamț și Satu Mare.

Există 5 județe: Vaslui, Gorj, Suceava, Maramureș și Iași care nu au fost incluse în cele 4 grupe, întrucât acestea au moduri de locuire ce se caracterizează printr-o specificitate proprie, determinată în principal de caracteristicile demografice ale populației (indicele de natalitate este relativ ridicat în comparație cu valoarea acestui indicator întâlnită la celelalte județe).

Apoi, se impune a fi semnalat faptul că în cele 4 grupe de bază n-au fost incluse încă trei județe: Călărași, Olt și Teleorman. Motivația acestei subgrupări își găsește explicația în faptul că din perspectiva densității de locuire, precum și a mărimii locuinței, locuințele rurale din cele 3 județe, nu au o specifictate a lor.

Pentru caracterizarea gradului de utilizare a spațiilor din gospodărie în scopuri productive au fost utilizați indicatorii:

1. ponderea producției agricole vegetale realizată în gospodăriile populației,

2. ponderea producției agricole animale realizată în gospodăriile populației.

În urma analizei s-a constatat că în zonele de deal și deal-munte se realizează cele mai mari cantități de produse agricole atât vegetale, cât și de origine animală. Aceste activități necesită anexe gospodărești specifice. Apoi, pentru păstrarea produselor agricole, gospodăriile sătești prezintă o mai mare complexitate și varietate de spații construite.

La extrema cealaltă se situează gospodăriile din zonele de câmpie cu un grad de complexitate redus al anexelor gospodărești, determinat de producții relativ reduse în comparație cu localitățile din zonele de deal și deal-munte.

O grupare intermediară o reprezintă gospodăriile în care se realizează producții agricole vegetale în proporție mai mică, decât producția animală (ex. județele Cluj, Dâmbovița, Satu Mare și Mureș).

Acest fapt are consecințe asupra specificității anexelor gospodărești de depozitare și păstrare a produselor, în sensul că au dimensiuni mai reduse.

Gospodăriile rurale din județele Olt și Covasna se caracterizează prin existența unor spații mai mari destinate creșterii animalelor și

în mai mică măsură prin spații destinate păstrării produselor vegetale.

Caracteristici ale satelor studiate de Școala Sociologică de la București

În analiza satelor, reprezentanții Școlii Sociologice de la București au întreprins un studiu asupra situației existente, cât și o comparație cu ceea ce a fost în trecut.

Astfel, pentru unele probleme studiate există trei puncte de referință temporală: a) situația dinainte de cercetările școlii de sociologie a lui D.Gusti, b) starea satelor în timpul cercetărilor gustiene și c) morfologia actuală a unor sate studiate de Școala lui D. Gusti.

O analiză sintetică a rezultatelor cercetărilor întreprinse are menirea de a arăta unele caracteristici ale satului românesc dintre cele două războaie mondiale, precum și de a evidenția anumite schimbări petrecute în aproximativ 7 decenii. Aici sunt necesare câteva precizări. De exemplu, reprezentanții Școlii Sociologice de la București au studiat problemele care erau mai importante din punct de vedere social în vremea respectivă.

În principal, problemele studiate au vizat : a) proprietatea și ocupațiile agricole; b) transmiterea proprietății; c) familia și relațiile în interiorul său; d) viața culturală și obiceiurile etc. Pentru a ajunge la stabilirea problemelor ce urmau să fie cercetate a fost necesară cunoașterea realității rurale românești, precum și o perioadă de acomodare. Prof. Stahl menționează în această direcție – faptul că la Goicea de exemplu – unde a fost întreprinsă prima campanie de teren, nu s-a aplicat un chestionar sociologic.

În decurs de circa 70 de ani multe din problemele care erau importante pentru lumea rurală și-au pierdut din semnificația lor socială, apărând aspecte noi. Societatea românească și lumea rurală au cunoscut schimbări determinate de: colectivizare, urbanizare și industrializare, deplasările mari de populație rurală spre urban etc.

Aici se impun a fi amintite și unele elemente pozitive care au apărut în construcția caselor și a gospodăriilor anexe, cu influențe pozitive asupra vieții populației rurale. Dacă ne referim numai la aceste elemente și este suficient să vedem că termenii de comparație au suferit o serie de schimbări.

Apreciem ca relevante câteva din amintirile unor persoane care le-au cunoscut și care au luat legătura cu echipele de teren și care au participat la anumite acțiuni culturale întreprinse de Gusti:

„Toți care au fost în echipă au participat la nuntă – dar numai nașu' Gusti ne-a dat bani la nuntă. M-o întrebat când o venit să ne filmeze, câți bani ne-o rămas. Noi am fost rămas datori. O fost nunta de sâmbăta, duminica și luni. Și apă atunci o trebuit și mâncare și băutură și muzică. În ziua când m-am căsătorit am împlinit 16 ani.

.....

Am fost 4 ani la Muzeul Satului din București. În casa de la Șanț am stat doi ani.

.....

Dacă aș fi tânără acum n-aș mai face ce-am făcut, că toate-s ploaie după vânt.

.....

În munte dacă n-ai ce lucra, e vai de capul tău .....

Dintre cei care au venit aici, m-am înțeles foarte bine cu H. Stahl, O. Neamțu și Al. Cazan" – Sângeorzan Reghina, 80 ani, com. Șanț.

Din altă relatare aflăm lucruri interesante despre membrii echipelor studențești și despre o deplasare în Anglia.

„Gusti a venit și o mâncat la noi și o dormit, le plăcea (echipierilor) să le facem păstrăv cu smântână. Ne scriau că vin la primăvară cu studenții.

Atunci toată lumea era în costum național. Era veselie ... toți oamenii se înțelegeau.

.....

Brăiloiu ne-a dus și la Londra. Eram în echipa de dansuri. Am mers cu trenu' până în Belgia și de acolo cu vaporu. Două săptămâni am stat la Londra unde am dat două spectacole. În rest mergeam la lorzi și dădeam spectacole.

Când am fost la Londra, în cea mai mare sală de spectacole am dat spectacole. Ne-a

invitat ministru' culturii să dăm spectacole. Ne-a dus prin grădini: în grădina Botanică, în Grădina Zoologică. Ne-a dus la Palatul Regal. Cum stăteau caii aceia, parcă erau ziditi.

La Londra am fost în 1937 în ianuarie. Am mers în plină iarnă la Londra. Numa' că acolo nu era iarnă, dacă am simțit-o pe Canalu' Mânecii că era tare furios.

Numa' de aici am fost 13 persoane. Muzicanții tot de aicia. Sidor Andronicescu cânta vioară, Ilie Cazan cânta la fluier. Are un nepot aproape îl imită.

Toate ce a fost a fost frumos și bine. Când ne duceau la lorzi ne dădeau șampanie, prăjituri. Ne-am întâlnit cu francezi care au învățat ușor hora mare de la noi că aceea nu-i greu de învățat.

Dacă aș fi fost tânără din nou m-aș mai duce dacă m-ar chema. Când ești tânăr unde nu te-ai duce?

În Anglia am fost cu soțul".

Veronica Andronescu, 88 ani, Fundu Moldovei.

Proximitatea dintre sat și oraș are un rol important în comportamentul populației rurale, astfel,„cu cât un sat e mai departe de o cale de comunicație mai mare sau de oraș, cu atât și caracterul individualist al gospodăriilor față de sat e mai puțin accentuat".

În anii '30, familia era celula în jurul căreia se desfășura întreaga viață a satului românesc din acea vreme. Familia, era înțeleasă atât sub formă de„comunitate de sânge", cât mai ales sub formă de„comunitate de muncă" și de „soartă" a acelora ce trăiau sub același acoperiș, în aceeași gospodărie și alcătuiau o unitate lucrătoare distinctă în cadrul satului.

În timpul campaniilor gustiene, unitatea de lucru era mai largă decât unitatea de sânge, întrucât la țară, nevoia de sprijin a bătrânilor fără copii îi determina pe aceștia să înfieze copii, pentru a le fi de ajutor la bătrânețe. Acest obicei de mare însemnătate pentru înțelegerea familiei de la sate, este și astăzi practicat, însă într-o măsură mai mică decât acum 7 decenii.

Gospodăria familiei din anii '30 se întindea „mult din poartă, către fundul curții". Gospodăria cuprindea de obicei: „1. casa de locuit, 2. curtea cu acareturile, 3. grădina sau livada împrejmuite laolaltă cu un gard de lemn".

Casa care era așezată uneori lângă uliță, iar alteori în plină curte, era împărțită în trei încăperi: a) tinda, b) așa numita „casă mare" sau camera pentru oaspeți și c) celarul, care se deschidea către fundul tindei.

În anii '20-'30 casele rurale erau făcute din pământ sau cărămidă și erau acoperite cu paie sau cu țiglă, după loc și după stare. Țăranul își petrecea viața între gospodărie și munca câmpului. Se impune a fi semnalată ideea conform căreia și munca câmpului se hotăra tot prin rosturile gospodăriei.

O trăsătură caracteristică a vieții satului – după cum remarca Gusti – era faptul că femeia era mai muncită decât bărbatul, aceasta ducând singură tot greul casei și mai ajuta și bărbatul la câmp. Într-o astfel de gospodărie, care era în felul ei un tot închis, își ducea țăranul viața lui „din leagăn la mormânt". Copilul era așteptat de părinți ca un viitor sprijin la muncă pentru bătrânețe. Așa se face că acel copil care era dus la carte reprezenta o povară pentru țăran, în timp ce acela care rămânea acasă era o binecuvântare. Cu toate acestea dorința de mai bine îl determina pe țăran să trimită pe unul din copii la carte. Acela care era trimis la carte în oraș, reprezenta – însă – atât pentru părinți, cât și pentru sat, un om „pierdut", din perspectiva utilizării muncii lui în gospodăria părintească.

Atunci când pământul familiei nu ajungea, copiii porneau împreună cu tatăl lor prin satele vecine pentru a face diverse lucrări, îndeosebi pentru cosit.

Meseriile nu erau diferențiate la sate așa cum se petreceau lucrurile în orașe. Astfel că meseriașul era și el un plugar, care avea o mai mare dibăcie decât alții de a lucra și altceva.

În cercetarea sociologică a satului Drăguș – de exemplu – cuvântul„casă" era luat în sensul mai larg de„gospodărie". Cercetările de monografie sociologică, arată că „studiul gospodăriei reprezintă problema centrală, socotindu-se că ea este unitatea socială – nucleu în care se cuprinde în esență domeniul vieții sociale sătești. Caracterul de unitate socială com-

plexă pe care îl reprezintă gospodăria, se pare că a fost lămurit abia odată cu cercetările de monografie sociologică de la noi.[7]

Cercetările anterioare au fost axate în principal pe viața economică a satului românesc.

Reprezentanții Școlii Sociologice de la București au scos în evidență un lucru care este valabil și astăzi, anume faptul că „...nesocotirea celorlalte aspecte ale gospodăriei este păgubitoare nu numai pentru buna înțelegere a gospodăriei însăși ca unitate de viață totală, dar chiar și pentru înțelegerea vieții economice în parte".

În timpul campaniilor studențești, din vremea lui Gusti, gospodăria apărea sub forma unui grup de oameni, legați de animale și lucruri. Membrii gospodăriei erau supuși unui determinism aspru al luptei pentru viață. Altfel spus, gospodăria se prezenta sub forma unei comunități de muncă, în care fiecare membru de la bătrân până la copil, își avea rostul său (de muncă) bine definit. Gospodăria a fost studiată de reprezentanții Școlii gustiene nu ca o simplă comunitate economică, scoțând în evidență faptul că„gospodăria noastră țărănească realizează de veacuri o comunitate de vieață completă și adâncă în care s'au păstrat neștirbite, pe lângă valorile economice, mai cu seamă valorile spirituale ale neamului, ca produse ale activității sufletești a oamenilor".

Lumea satului trăia într-un univers specific, astfel că „în cercul acesta închis de raporturi ale oamenilor cu animalele și instrumentele de muncă a fost crescut de veacuri țăranul român, nu numai sub egida *tradiției economice* ci și în lumina *tradiției spirituale* ..." Astfel că funcția economică a gospodăriei este dublată de funcția spirituală, ambele funcții fiind într-o strânsă corelație.

Reprezentanții Școlii Sociologice a lui D. Gusti au demonstrat că gospodăria, ca unitate socială organică, are două aspecte: a) aspectul material al cărui centru îl reprezintă în primul rând casa și omul și b) aspectul spiritual, ca expresie a vieții și a activității sufletești a oamenilor.

Gospodăriile din satele studiate de echipele conduse de D.Gusti, depindeau în primul rând de pământul pe care se aflau, precum și de posibilitatea de întreținere a vieții biologice a grupului familial (și a animalelor) pe care acesta (pământul) le oferea. Casa a fost considerată, de sociologii vremii, ca centru de muncă și de viață al populației rurale.

UNELE PROBLEME DIN MEDIUL RURAL ROMÂNESC PE REGIUNI ISTORICE

Pentru a avea o radiografie de ansamblu asupra ruralului românesc în anul 2000, s-a recurs la analiza unui număr de 5 indicatori: 1. Probleme sociale, 2. Administrație locală, 3. Servicii, 4. Circulație, 5. Locuință (vezi Harta nr. 2).

Deși principala problemă selectată pentru analiză este reprezentată de locuință, am considerat că valoarea și caracteristicile indicatorilor amintiți are o semnificație aparte asupra locuinței și locuirii propulației rurale.

Conform datelor prezentate în Harta nr. 2, rezultă că în anul 2000, indicatorii selectați pentru analiză aveau, pe regiuni istorice, următoarele caracteristici:

I. Problemele sociale au fost apreciate drept grave (foarte grave și grave) după cum urmează: a) între 80-70% în București (comunele din județul Ilfov) și Dobrogea; b) între 70-60% în Banat, Oltenia, Moldova și Muntenia; c) între 60-50% în Transilvania și d) sub 50% în Crișana-Maramureș.

II. Aspectele legate de administrația locală au fost apreciate drept grave, astfel: a) între 50-40% în București, Dobrogea, Moldova, b) între 40-30% în Muntenia, Oltenia, Banat, Crișana-Maramureș, Transilvania.

III. Serviciile au primit aprecierea gravă, astfel: a) între 50-40% în București, Dobrogea, Oltenia, Muntenia și b) între 40-30% în Banat, Transilvania, Moldova, Crișana-Maramureș.

IV. Aprecierile cu privire la gravitatea problemelor legate de circulație se prezintă, astfel: a) între 60-50% în Banat, București,

[7] Zoltan Rostas, op.cit.

Dobrogea; b) între 50-40% în Transilvania, Muntenia; c) între 225-20% în Oltenia, Moldova, Banat, Crișana-Maramureș.

După aprecierile populației investigate cel mai slab fond locativ din rural s-a înregistrat în regiunea istorică Dobrogea (48%), în timp ce aprecieri negative relativ mai mici s-au întâlnit în Crișana-Maramureș și Banat. În celelalte regiuni istorice aprecierile negative cu privire la locuință s-au situat între 24-29%.

Locuințele rurale sunt apreciate diferit pe regiuni istorice fapt care are la bază atât caracteristicile acestora (ex. mărime, materiale de construcție etc.) precum și exigențele populației care pot fi diferite pe regiuni istorice. Cu toate acestea trebuie semnalat faptul că locuințele tradiționale din rural constituie rezultatul unor căutări îndelungate ale populației de a adapta cadrul construit la mediul fizic (sol, topografie, climă etc). Adaptarea locuinței la mediul încojurător creează imaginea unei legături interdependente puternice între natură și locuință. Casa rurală apare ca obiect central în cadrul gospodăriei. De aici iradiază stiluri de viață, valori și comportamente sociale.

Ca sinteză a valorilor, casa rurală este un rezultat al acțiunii convergente a cadrului natural, istoric și social. Din această perspectivă, relevarea tendințelor din domeniul fondului locativ rural necesită o îmbinare a clasificărilor și tipologiilor complementare pe care le oferă diferite discipline. Dintre disciplinele care se ocupă de această problemă, cea mai apropiată de analiza noastră apreciem că este arhitectura. Istoria arhitecturii românești evidențiază faptul că perspectiva planului locuinței rurale arată atât specificul, cât și evoluția locuinței tradiționale din punctul de vedere al materialelor și a modului de construcție, a funcționalității și a esteticii. Trebuie semnalat că, în plan istoric se impune a arăta că locuințele tradiționale rurale erau, în majoritatea lor, construite din lemn, pământ și trestie. De aici a rezultat – în decursul timpului – caracterul lor perisabil și necesitatea reconstrucției lor în intervale mici de timp.

Casa rurală contemporană reprezintă o îmbinare a unor materiale de construcție durabile, cu zidărie din piatră și cărămidă, planșee din beton armat, învelitori din tablă sau țiglă. După modul de construcție, casa țărănească veche este caracterizată prin două categorii majore: 1. Schelet purtător de pari groși și pereți de umplutură și 2. Pereți plini purtători, pe trunchiuri de copaci.

Literatura de specialitate care face această clasificare nu include – aici – casele din zonele de deal-munte și munte, unde sunt specifice alte elemente de construcție.

Studiile de arhitectură populară relevă existența atribuțiilor comune caselor rurale:

1. orientarea în spațiu, așezarea prioritară spre sud-est a intrărilor și a fațadelor principale;

2. evoluția aceluiași tip de plan, de la locuința cu o cameră la locuința cu 2-3 camere,

3. echilibrul între „scara umană" a construcției și mediul natural în care aceasta se află;

4. preponderența planului rectangular;

5. prezența valorilor estetice: motivul soarelui, al arborelui vieții și al omului.

Unele din aceste caracteristici au suferit modificări calitative ca urmare a schimbării condițiilor de viață, a confortului de locuire, a proceselor de organizare a spațiului construit. Modificările locuinței și gospodăriei rurale contemporane, se datorează – ca structură, spațiu, funcționalitate și estetică – în cea mai mare parte modului de viață din sate. De obicei, exteriorul locuinței rurale redă situația socială a celor care o ocupă, reprezentând deopotrivă un simbol al spiritualității și al stării culturale. În multe cazuri – prin intermediul locuințelor – familiile rurale preiau de la generațiile anterioare o serie de elemente tradiționale de mare sensibilitate și forță de expresie.

Referindu-se la contextul de ansamblu al locuinței rurale, arh. Grigore Ionescu arată: „Privită din punct de vedere al plasticii arhitecturale globale, adaptate la condițiile mediului geografic (climă, materiale de construcții, încadrarea în peisaj), locuința populară românească prezintă, în hotarul fiecărei împărțiri geografice naturale, numeroase înfățișări și tipuri cu caractere specifice, adesea foarte bine marcate. Dar, în afara acestor diferențieri

regionale, ca dispoziție generală de forme și volume, casele tuturor regiunilor sunt tributare unui tip unitar, regulat, care este acela al unei prisme drepte de secțiune dreptunghiulară sau, cel mult, a două asemenea prisme juxtapuse, ale căror dimensiuni variază în general între 4-8 m lărgime pe 7-14 m lungime.[8] Arhitectul Grigore Ionescu a întreprins o scurtă, dar reprezentativă descriere a caselor rurale din diverse zone ale României. În permanență s-a căutat stabilirea unei legături între casă și curte, între spațiul privat și spațiul semiprivat, sau altfel spus între ceea ce aparține numai familiei și ceea ce aparține vecinătății ori chiar satului.

„În Oltenia, tipul frecvent al acestui gen de casă cuprinde două încăperi: tinda cu vatră și odaia de dormit"

„În Muntenia, Moldova și Dobrogea, casa cu foișor, prezentă mai peste tot, este mai dezvoltată decât în Oltenia și cuprinde și două camere de locuit ..., sau lângă aceasta și o cămară".

„În Transilvania, foișorul, căruia i se spune privoiu (de la a privi) – însoțește de regulă casa cu tindă și două încăperi.[9]

Pe ansamblul gospodăriei, casa ocupă o poziție dominantă păstrând până astăzi unele procedee de execuție apreciate ca arhaice. Din perspectivă tipologică, locuința românească din rural a păstrat până astăzi tipuri planimetrice tradiționale, pledând pentru unitatea românilor din toate regiunile istorice. La rândul său decorul destinat arhitecturii pledează și el pentru unitate, pentru echilibru subordonat funcționalului, aspecte care se întâlnesc în toate regiunile istorice din România.

În Banat, tipurile de sate sunt determinate de consecințele sistematizării localităților rurale prin care,, majoritatea așezărilor bănățene se încadrează într-unul din cele două tipuri fundamentale: sate liniare, dezvoltate de-a lungul drumului și sate geometrice". Nicolae Săcară menționează că „Cele mai multe sate aparțin primului tip, înscriindu-se în diverse variante cunoscute și în alte regiuni ale țării. Acestea se întâlnesc îndeosebi pe cursul mijlociu al Mureșului, pe Valea Bistrei, cursul superior al Timișului, clisura Dunării, Valea Cernei, prin părțile Făgetului, cu alte cuvinte în zonele mai înalte".[10]

După N. Săcară deosebit de valoroasă apare relatarea lui A.Schott care, la începutul secolului al XIX-lea, surprinde prin coexistența în Banatul sudic a vechiului sat românesc de tip risipit cu așezările înființate ca urmare a noilor norme administrative „... în satele constituite mai demult casele se aflau împrăștiate și amestecate dezordonat... Dar în satele mai tinere, care sunt cele mai multe în Banat, străzile s-au trasat foarte regulat, acolo unde și relieful a permis acest lucru". Schott remarcă – la rândul său – „închegarea gospodăriei la românii din Banatul sudic: casa, hambarul, grajdul, cotețul, stupii, nutrețurile, curtea și grădina de legume toate înconjurate de garduri înalte, ce izolau cumva gospodăria".

Referindu-se la valențele arhitecturii românești, Constantin Joja menționa că „Puține țări au o varietate arhitecturală atât de mare ca Țara Românească, și pe teme diferite, diversitate de expresii atât de distante ca la noi. În fiecare regiune, în fiecare vale, în fiecare sat sistemele compoziționale variază, armoniile, expresiile, proporțiile realizate sunt altele chiar în sânul aceleiași concepții structurale, monotonia nefiind cunoscută la noi nici în regiuni, nici în văi".[11]

Incursiunea în analiza pe care unii arhitecți au făcut-o cu privire la locuința rurală are rolul de a evidenția caracteristicile majore ale acesteia, precum și de a semnala valoarea lor

---

[8] Grigore Ionescu, *Arhitectura populară românească*, București, Edit. Tehnică, 1957.

[9] Grigore Ionescu, op. Cit.

[10] Nicolae Săcară, *Valori ale arhitecturii populare românești*, Timișoara, Edit. Facla, 1987.

[11] Constantin Joja, *Actualitatea tradiției arhitecturale românești*, București, Edit. Tehnică, 1984.

incontestabilă din perspectiva ingeniozității constructive a populației rurale românești.[12]

LOCUINȚE TERMINATE ÎN MEDIUL RURAL/REGIUNI ISTORICE

Locuințele terminate în mediul rural după numărul de niveluri al clădirilor în care sunt situate în anul 1997, se prezintă pe regiuni istorice (vezi Harta nr.3).[13]

Pe ansamblul regiunilor istorice majoritatea locuințelor rurale terminate în 1997 aveau parter și/sau parter și etaj. Se constată deosebiri între regiunile istorice, atât în privința locuințelor cu parter, cât și în privința locuințelor cu parter și etaj. După criteriul reprezentat de locuințele cu parter, terminate în 1997, regiunile istorice au fost incluse în două grupe: a) regiuni cu pondere mare a locuințelor cu parter: Moldova, Oltenia, Dobrogea și Muntenia; b) regiuni cu pondere apropiată de medie a locuințelor cu parter: Transilvania, Banat și Crișana-Maramureș.

Locuințele terminate în 1997 cu parter și etaj au ponderi mai însemnate în: Crișana-Maramureș, Banat și Transilvania, o pondere medie – în cadrul grupei – în Muntenia și ponderi relativ scăzute în Dobrogea, Oltenia și Moldova.

Locuințele rurale terminate în 1997 cu parter și două niveluri sunt practic nesemnificative ca număr în toate regiunile istorice, de la nici o prezență în Dobrogea, la prezențe cuprinse între 0,1 și 0,7% în Oltenia, Moldova, Banat, Muntenia, Transilvania și 1,5% în Crișana-Maramureș. Din datele prezentate reiese că populația rurală care și-a terminat de construit locuințele în 1997, a început să adopte varianta cu două niveluri locuibile, într-o pondere mai mare în regiunile sud-vest, vest și centru și mai puțin relevant – din această perspectivă – în celelalte regiuni.

Ar fi interesant de cunoscut dacă cei care au construit locuințe cu mai mult de un nivel, sunt sau nu locuitori ai mediului rural, care sunt dotările și materialele de construcție, utilizate la aceste locuințe.

Este foarte probabil ca în viitor să asistăm la deplasarea către rural a două grupe distincte de populație: a) o parte din populația de origine rurală să se stabilească în satele din care a plecat; b) un segment al populației din orașe (indiferent de origine și de pregătire profesională), să-și construiască locuințe în sate, funcție de criterii care țin de zona geografică, distanța de anumite facilități de transport, de dotări tehnico-edilitare etc.

Segmentul de populație care se va deplasa, definitiv sau ocazional, dinspre urban spre rural poate să aibă influențe benefice sau nu asupra satelor românești, în funcție de tipurile de locuințe promovate, de acțiunea de modernizare a drumurilor și de evoluția mijloacelor de transport dinspre rural spre urban.

INDICATORI PRIVIND LOCUIREA RURALĂ ÎN 1999

Analiza locuirii rurale s-a făcut prin intermediul următorilor indicatori: 1) persoane/locuință, 2) persoane/cameră, 3) suprafața locuibilă (în mp/persoană – conform hărții nr. 4); 4) sisteme de încălzire a locuințelor rurale terminat în 1997 (conform hărții nr. 5); 5) număr mediu de comune și sate/județe, în cadrul regiunilor istorice (conform hărții nr. 6); 6) localități studiate de echipele lui Dimitrie Gusti, în care cercetările au fost reluate după 1990 de către CURS (conform hărții nr. 1).

O prezentare succintă a valorilor indicatorilor pe regiuni istorice are menirea de a evi-

---

[12] Unele tipuri și planuri de case din diverse regiuni geografice ale României sunt prezentate în planșele 1 și 2. (După Construcții Rurale. Îndrumări, planuri și cercetări. Locuințe țărănești, Caietul III. Director Arh. insp. gen. Florea Stănculescu).

[13] Datele cu privire la situația generală a locuințelor au fost obținute de la Institutul Național de Statistică și Studii Economice.

denția caracteristicile specifice fiecărei regiuni, precum și de a arăta care sunt asemănările.

Numărul de persoane/locuință variază de la 3,14 în Dobrogea la 2,69 în Oltenia. Poziția intermediară este ocupată de regiunile istorice în ordinea următoare: 3,05 în Moldova, 2,96 în Crișana-Maramureș; 2.93 în Muntenia, 2,89 în Banat și 2,80 în Transilvania. Conform indicatorului număr de persoane/cameră regiunile istorice se prezintă în ordine descrescătoare astfel: 1,20 în Crișana-Maramureș; 1,19 în Transilvania; 1,17 în Moldova; 1,09 în Banat; 0,94 în Muntenia; 0,93 în Dobrogea și 0,91 în Oltenia. Partea de nord a țării are valori mai mari la acest indicator, în raport cu partea de sud; ceea ce arată că sub acest aspect, populația din sud are o situație locativă mai bună. Pentru o imagine mai clară asupra locuirii rurale este lămuritor indicatorul reprezentat de suprafața locuibilă (mp/pesoană). După acest indicator regiunile istorice pot fi ordonate astfel: 14,82 în Banat; 13,63 în Transilvania; 13,23 în Crișana-Maramureș; 12,91 în Oltenia; 12,61 în Dobrogea; 12,29 în Muntenia și 11,14 în Moldova.

O prezentare succintă a valorilor indicatorilor pe regiuni istorice are menirea de a evidenția caracteristicile specifice ale fiecărei regiuni în parte, precum și de a arăta care sunt asemănările.

Din analiza ultimilor doi indicatori rezultă că în Crișana-Maramureș, Transilvania și Banat, unde numărul de persoane/cameră este de peste 1, există și o suprafață locuibilă mai mare pe persoană, rezultând că în aceste regiuni camerele au suprafețe mai mari. Regiunile Oltenia, Moldova și Dobrogea care au sub o persoană/cameră, dispun de o suprafață locuibilă/persoană mai mică decât în primul caz, locuințele dispunând de camere cu suprafețe locuibile mai mici.

Locuințele rurale terminate în 1997, diferențiază regiunile istorice după sistemele de încălzire utilizate. Sistemul de încălzire a locuințelor cu sobe, pentru care se utilizează combustibilul solid și lichid este dominant în Moldova (97,4%), Oltenia (96,7%), Dobrogea (92,0%), Muntenia (89,2%), Banat (88,1%), Crișana-Maramureș (88,0%) și mai puțin prezent în Transilvania (63,7%), regiune în care sobele cu gaz dețin 22%. Transilvania dispune de gaz metan fapt care a contribuit la utilizarea sa pentru încălzirea locuințelor. Pe locurile următoare se situează în ordine: Muntenia cu 6,1%, Crișana-Maramureș 4,7%, Dobrogea 2,5%, Banat 1,9%, Oltenia 1,6%, Moldova cu 0,3%.

Încălzirea cu centrală termică proprie este cuprinsă între 5,1% în Dobrogea și 0,1% în Moldova. Sistemul de încălzire prin termoficare nu este specific pentru mediul rural românesc, fiind absent în 3 regiuni: Oltenia, Transilvania și Moldova și prezent, dar nesemnificativ, în Crișana-Maramureș, Banat, Muntenia și Dobrogea.

Numărul mediu de comune și sate/județe, în cadrul regiunilor istorice în 1999 are configurația prezentată în harta nr. 5

Clasificarea regiunilor istorice după numărul de comune/județe arăta în 1999 astfel: a) 80-70 comune în Oltenia, Moldova și Banat; 70-60 comune în Crișana-Maramureș și Muntenia; 50-40% comune în Dobrogea. Numărul de sate este mai mare în regiunile istorice în care există mai multe comune.

DOTĂRI ALE LOCUINȚELOR RURALE DIN LOCALITĂȚILE STUDIATE

Pentru locuințele rurale studiate s-a recurs la analiza următoarelor dotări: 1. Bucătărie în locuință, 2. Bucătărie de vară, 3. WC. în curte, 4. WC în locuință, 5. Baie. Gradul de înzestrare a locuințelor rurale din localitățile studiate arăta la data efectuării anchetelor de teren, conform datelor cuprinse în tabelul nr. 3

Dintre dotările locuinței, bucătăria din interiorul acesteia are cea mai mare prezență, iar dacă luăm în calcul și aspirațiile în domeniu, constatăm că urmează să fie prezentă – practic – în toate locuințele.

Conform informațiilor bibliografice rezultă că multe decenii la rând, bucătăria a constituit spațiul central al locuinței fiind utilizată atât pentru pregătirea și luarea mesei, cât și pentru alte activități ale familiei (ex: locul de adunare

Tabelul 2 – Dotări ale locuințelor rurale

Dotări	*	Clopotiva	Fundul Moldovei	Șanț	Dioști	Drăguș	Rușețu	Goicea
Bucătărie în locuință	A	97	98	80	89	98	95	89
	b	2	2	14	9	2	5	10
	t	99	100	94	98	100	100	99
Bucătărie De vară	A	58	50	29	67	43	72	32
	b	23	34	44	23	43	24	40
	t	81	84	73	90	86	96	72
WC în curte	A	98	86	90	97	99	98	94
	b	2	3	2	1	1	1	5
	t	100	89	92	98	100	99	99
WC în locuință	A	43	32	28	9	29	9	17
	b	22	41	34	58	63	72	56
	t	65	73	62	67	92	81	73
Baie	A	55	43	34	17	35	11	24
	b	37	49	49	62	64	72	63
	t	92	91	83	79	99	83	87

*a – dotări existente la data realizării anchetelor de teren
b - aspirații referitoare la dotări
t - a + b

a membrilor familiei, locul de odihnă din timpul zilei și de peste noapte).[14]

Bucătăria de vară este una din dotările care contribuie la descongestionarea locuinței o bună parte din an, atâta timp cât temperaturile permit acest lucru.

Prezența sa oscilează între 29% la Șanț și 67% la Dioști. Dacă luăm în calcul aspirațiile populației în acest domeniu, observăm că în perspectivă se va ajunge la o prezență mare a acestei dotări, începând de la 72% în Goicea, la 96% în Rușețu. Această dotare are rolul de a aerisi locuința în timpul călduros, prin preluarea activităților – în primul rând – de preparare a hranei pentru membrii familiei, și apoi pentru animale. În general, bucătăria de vară este o construcție distinctă, alipită sau nu de locuința propriu-zisă, de dimensiuni mici a cărei funcționalitate este strict legată de locuință, fapt pentru care apreciem că poate fi inclusă între dotările sale de bază.

WC în curte este una dintre dotările cele mai vechi ale locuinței cu o mare prezență în cadrul gospodăriilor din toate localitățile studiate. Dacă analizăm această dotare în paralel cu prezența WC-ului în locuință, se constată că există gospodării care dispun de două dotări, fapt care contribuie la creșterea funcționalității locuinței și implicit la creșterea standardului de locuire.

Baia este una din dotările de dată relativ recentă din cadrul locuințelor rurale care aduce un grad sporit de confort. Prezența băii oscilează între 11% la Rușețu și 55% la Clopotiva. Din datele obținute pe teren rezultă că locuințele situate în localități din zonele de deal, deal-munte, dispun de băi în proporție mai mare decât locuințele din localitățile de câmpie și câmpie-deal. Pentru început, conform acestor date, se poate presupune că spațiul geografic, prin configurația sa, influențează prezența dotării analizate aici. Una din

[14] O analiză pertinentă asupra locuinței rurale – de acum un secol – este realizată de Gheorghe Crăiniceanu, *Igiena țăranului român. Locuința, încălțămintea și îmbrăcămintea. Alimentația în diferite timpuri ale anului*, București, 1985.

problemele importante în domeniu, o reprezintă faptul dacă locuințele prevăzute cu baie dispun sau nu de canalizare și/sau de alte forme pentru colectarea apelor uzate. Apoi nu trebuie omis nici faptul funcționalității sau nefuncționalității, precum și prezența utilizării. Din datele obținute – în urma anchetelor de teren – rezultă că o parte din populația care dispune de această dotare, nu mai apelează la ea din cauza nefuncționalității sau a funcționalității defectuoase.

Deși populația rurală a făcut eforturi importante pentru dotarea locuințelor cu băi, din motive care țin în principal – de absența unor servicii și a meseriașilor în domeniu, a început să renunțe la utilizarea lor.

Această problemă de mare importanță pentru igiena populației,apreciem că ar trebui să-i preocupe deopotrivă pe administratorii locali, dar și pe medicii și igieniștii care studiază condițiile de locuit și de viață din spațiul rural românesc.

PRELUNGIRI ALE LOCUINȚELOR RURALE DIN LOCALITĂȚILE STUDIATE

În studiul locuințelor rurale au fost analizate următoarele prelungiri: 1. Pivnița, 2. Podul, 3. Prispa și 4. Balconul. Locuințele rurale din localitățile studiate dispuneau la data anchetelor de teren, de aceste prelungiri conform datelor din tabelul nr. 4

Prima problemă a fost aceea de a grupa localitățile în funcție de zona de relief pentru a vedea dacă acest indicator are sau nu o influență asupra prelungirilor locuinței. Astfel localitățile studiate au fost incluse în două grupe: a) localități de deal și b) localități de deal-munte.

A doua chestiune se referă la vechimea prelungirilor. După acest criteriu, putem afirma că există trei categorii de prelungiri: a) prelungiri relativ vechi: pivnița, podul; b) prelungiri cu vechime medie; prispa și c) prelungiri relativ noi: balconul.

Dacă analizăm prelungirile locuinței după acest criteriu, atunci se poate afirma că, cu cât acestea sunt mai vechi ca existență, cu atât ele au o prezență mai mare în cadrul locuințelor. Pe forme de relief, deosebirile dintre localități sunt nesemnificative sub aspectul prezenței. De aici rezultă atât utilitatea lor pentru păstrarea unor bunuri din gospodărie, cât și necesitatea prezenței lor în ansamblul locuinței, sub aspectul formei, esteticii, precum și a protecției față de condițiile mediului fizico-geografic.

Pivnița are o prezență majoritară în 5 localități. Prezența ei este mai redusă – 47% în

Tabelul 3 - Prelungiri ale locuințelor rurale

Dotări	*	Clopotiva	Fundul Moldovei	Șanț	Dioști	Drăguș	Rușețu	Goicea
Pivnița	a	96	86	90	94	100	47	96
	b	3	10	6	3	–	48	4
	t	99	96	96	97	100	95	100
Pod	a	99	94	98	99	100	96	97
	b	1	4	1	1	–	2	3
	t	100	98	99	100	100	98	100
Prispa	a	39	21	23	48	21	55	33
	b	3	19	2	9	7	14	15
	t	42	40	25	57	28	69	48
Balcon	a	9	44	22	38	3	3	5
	b	6	30	12	7	18	24	38
	t	15	74	34	45	21	27	43

*a – prelungiri la data realizării anchetelor de teren; b - aspirații referitoare la prelungiri; t - a + b

Rușețu, localitate de câmpie. Totuși din studiul frecvenței aspirațiilor rezultă că și această localitate ar urma să se alinieze la nivelul general de dotare. Principala explicație constă în faptul că pivnița reprezintă o prelungire majoră – care deși a avut la un moment dat o prezență mai mică în Rușețu – din diverse motive, a ajuns să fie considerată ca element esențial al locuinței, datorită funcționalității și utilității sale.

Podul ca a doua prelungire a locuinței este prezent la majoritatea locuințelor din localitățile studiate. Prezența masivă a podului ca prelungire a locuinței se explică pe de o parte, prin rolul său de protecție față de intemperii, iar pe de altă parte, prin faptul că reprezintă un spațiu specific pentru depozitarea unor bunuri și lucruri din gospodărie. Prispa reprezintă o prelungire de dată relativ recentă a locuinței. Rușețu este singura localitate în care prezența prispei la locuință este de peste 50%, în timp ce la celelalte localități prezența sa se situează între 21% și 39%. Dacă analizăm această prelungire din perspectiva aspirațiilor, constatăm că mai apar două localități Dioști și Goicea care se situează în jurul procentului de 50%.

Dacă facem o referire la condițiile de mediu, la factorii fizico-geografici se constată că în zonele de câmpie și câmpie-deal frecvența prispei ca prelungire a locuinței este mai mare decât în zonele de deal și deal-munte. Această prelungire nu poate fi pusă la îndoială, fiind recunoscută utilitatea sa socială – ca spațiu care deschide locuința spre exterior, reprezentând locul de legătură cu sătenii care circulă pe stradă și în același timp îndeplinind o serie de funcții în cadrul general al locuinței.

Balconul este prezent la aproximativ 2/5 din locuințele de la Fundul Moldovei și Dioști, în celelalte localități situându-se între 3% la Drăguș și Rușețu și 22% la Șanț.

Dacă luăm în calcul aspirațiile sătenilor constatăm că la Fundu Moldovei balconul ar putea ajunge în viitor la o prezență de circa ¾, în celelalte localități urmând să se situeze între 15% la Clopotiva și 45% la Dioști. Cea mai recentă dintre prelungirile locuinței – balconul – are cea mai mică prezență atât faptică, precum și virtuală dintre cele 4 prelungiri în cadrul localităților studiate. Prezența sa mai însemnată la Fundu Moldovei se poate datora preluării unor modele din localități urbane apropiate. Nu același lucru se poate spune despre Dioști, unde locuințele construite după proiecte-model au fost prevăzute cu deschideri cărora localnicii le spun balcoane.

Acestea au dobândit în timp și alte utilități decât cele pentru care au fost proiectate inițial de către arhitecți, având în final un rol important pentru adăpostul și ferirea de intemperii a unor bunuri ale familiilor.

Reprezentanții Școlii Sociologice de la București s-au axat mai puțin pe studiul locuințelor fiind preocupați de problemele sociale, culturale, familiale, problema proprietății.

Un exemplu în acest sens îl reprezintă lucrarea „60 sate românești" concepută în 5 volume: vol. I populația; vol. II, evoluția de după război a proprietății agricole și situația economică de azi; vol. III starea sanitară și starea culturală; vol. IV contribuții la tipologia satelor românești: sate cu ocupații anexe. Un singur volum din cele cinci a văzut lumina tiparului în anul 1941, vol. II care prezintă situația economică. Pentru studiul asupra locuințelor rurale interesante ar fi fost volumele IV și V. O scurtă prezentare a evoluției în timp a dotărilor locuințelor rurale din România poate fi făcută pe baza datelor statistice și a informațiilor bibliografice. Și în trecut locuințele rurale au avut spații construite cu destinații strict specializate (ex. podul și pivnița), precum și unele instalații tehnice.

Podul a existat și în trecut, există și în prezent la majoritatea caselor având destinații diverse. Predomină funcția de depozitare a alimentelor, în special a produselor agricole, depozitare a obiectelor vechi scoase din uz etc.

Pivnița este o prelungire mai puțin răspândită. Faptul se datorează în special condițiilor de relief, acolo unde pânza de apă freatică este la suprafață, pivnița nu poate fi construită. În aceste situații, rolul pivniței este preluat de cămară sau de magazie.

În caracterizarea confortului de locuire aceste prelungiri au rolul de a contribui la înlesnirea desfășurării activităților casnice care influențează locuirea în ansamblu. Spațiile

semideschise, care leagă interiorul de exterior – locuința de curte și de anexele gospodărești – oferind și posibilitatea desfășurării de activități în prelungirea casei, sunt reprezentate de prispă și balcon. Spațiile semideschise au – în majoritatea cazurilor – funcția unei anteintrări, ele nefiind folosite ca spații pentru activități casnice decât în foarte mică măsură.

În toate regiunile istorice ale României, casa țărănească are în compunere elemente spațiale care contribuie la creșterea funcționalității sale: camere de locuit, pivniță, pod, cămară, prispă și mai recent balcon.

Funcție de prezența sau absența acestor spații, care se datorează – în principal – condițiilor geografice, au fost stabilite unele tipologii atât ale caselor vechi, precum și pentru casele relativ noi.

ABSTRACT

The paper on rural inhabiting consists of two parts: a) description of some changes that have taken place in rural inhabiting in Romania by historical regions and b) presentation of changes in the villages studied by the teams coordinated by D. Gusti. CURS resumed the surveys of rural sociology in some villages after about 70 years using, as much as possible, the same indicators. The purpose was to monitor the changes in rural infrastructure and in the Romanian rural environment.

The inhabiting characteristics of the Romanian villages during the three periods: a) between the two world wars, b) the period of collectivisation, c) the post 1989 period, reveal the changes in the manner and conditions of inhabiting.

The enclosed plans and photos of houses and dependencies throughout the historical regions meet the purpose of presenting an as much as real image of the Romanian village of the past decades.

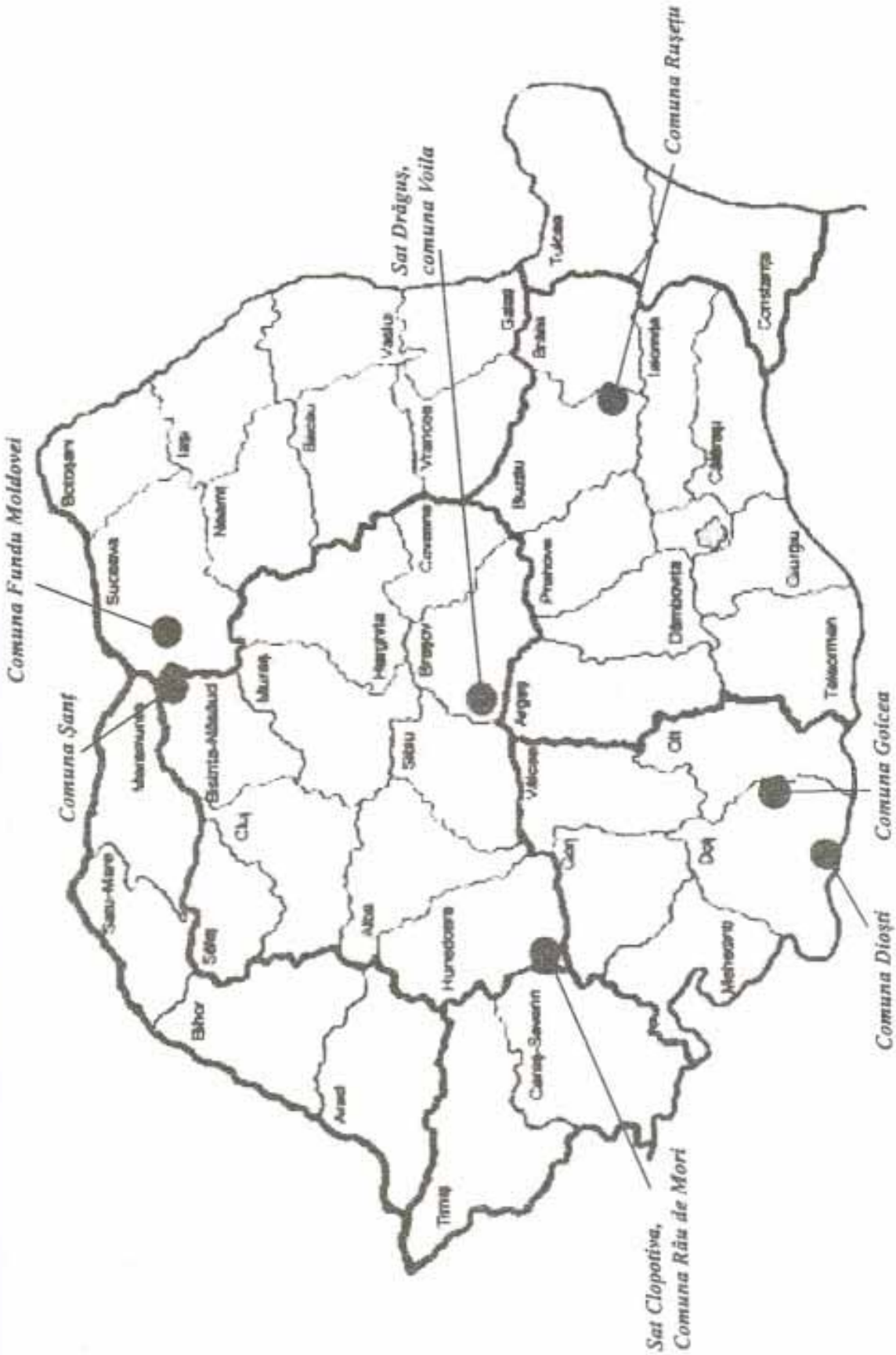

Harta 1: Localităţi studiate de echipele lui Dimitrie Gusti, în care cercetările au fost reluate după 1990 de către CURS

Harta 2: Gravitatea problemelor la nivelul localităţii – mediul rural

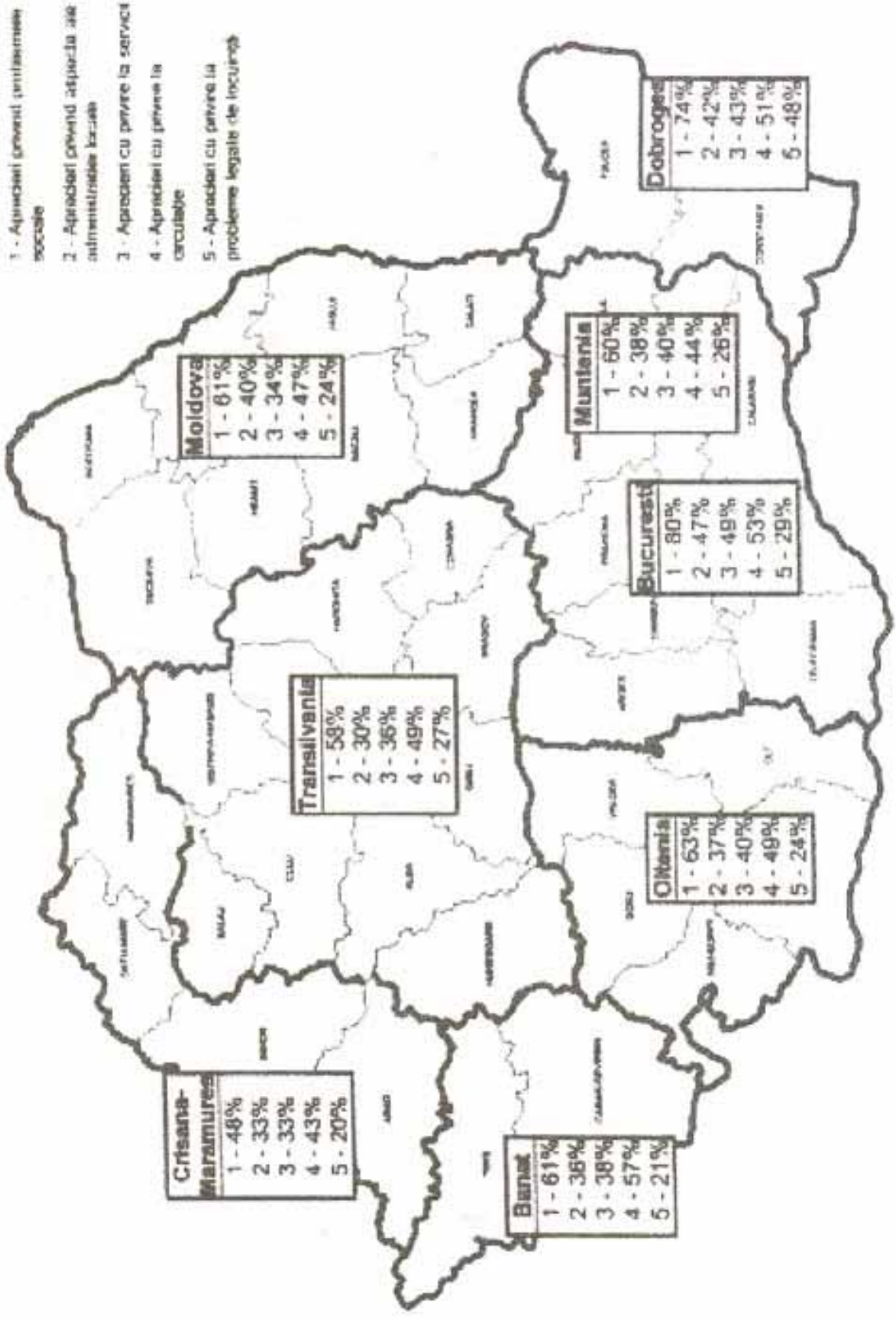

Notă: procentele reprezintă aprecierea de „Gravă/Foarte gravă" pentru fiecare dintre grupele de probleme

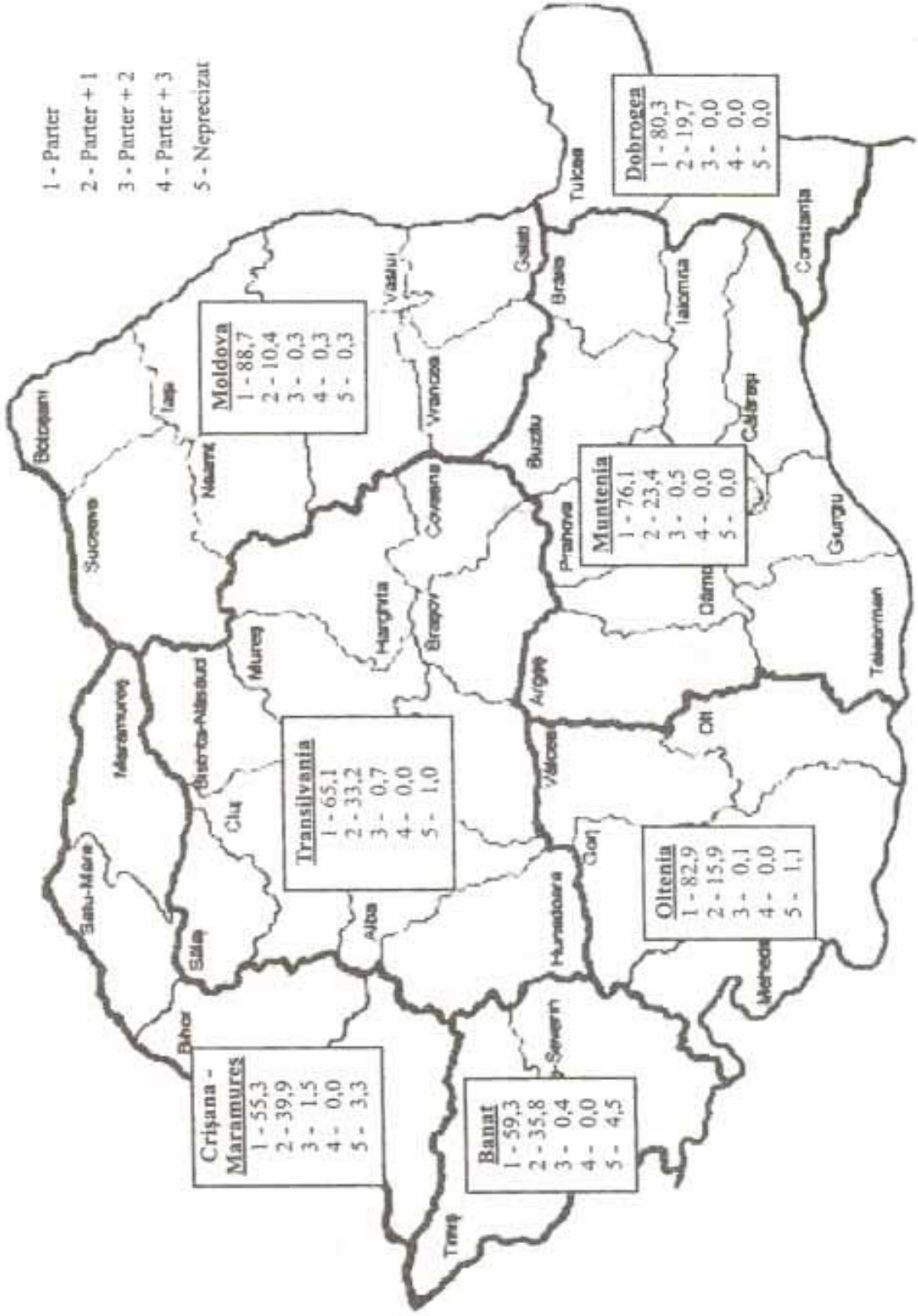

Harta 3: Locuinţe terminate în mediul rural/regiuni istorice, după numărul de niveluri ale clădirilor în care sunt situate în anul 1997

Harta 4: Persoane/locuință, persoane/cameră și suprafața locuibilă/persoană, pe regiuni istorice, la 31 decembrie 1999, în mediul rural

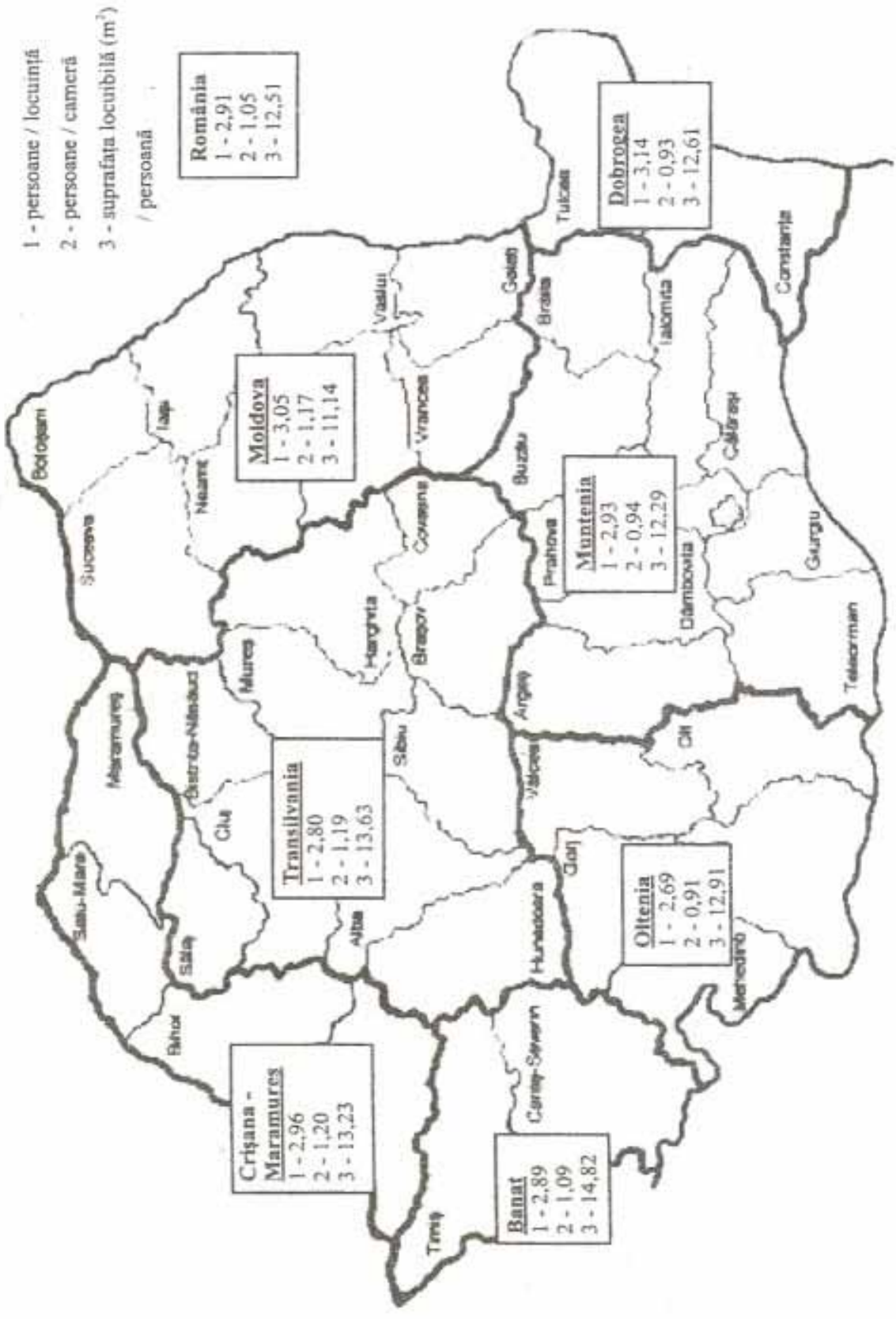

Harta 5: Sisteme de încălzire a locuințelor rurale terminate în 1997/regiuni istorice

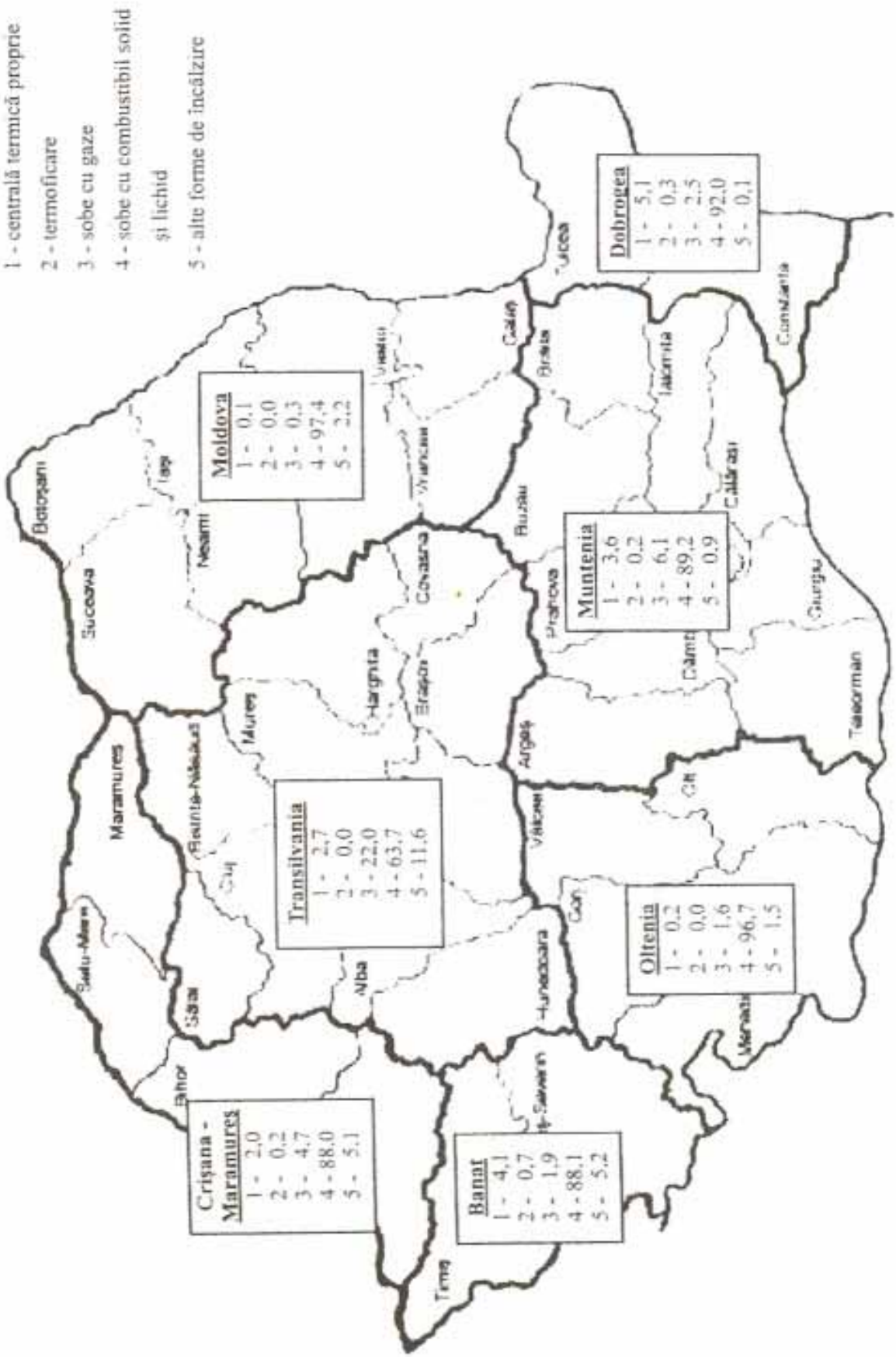

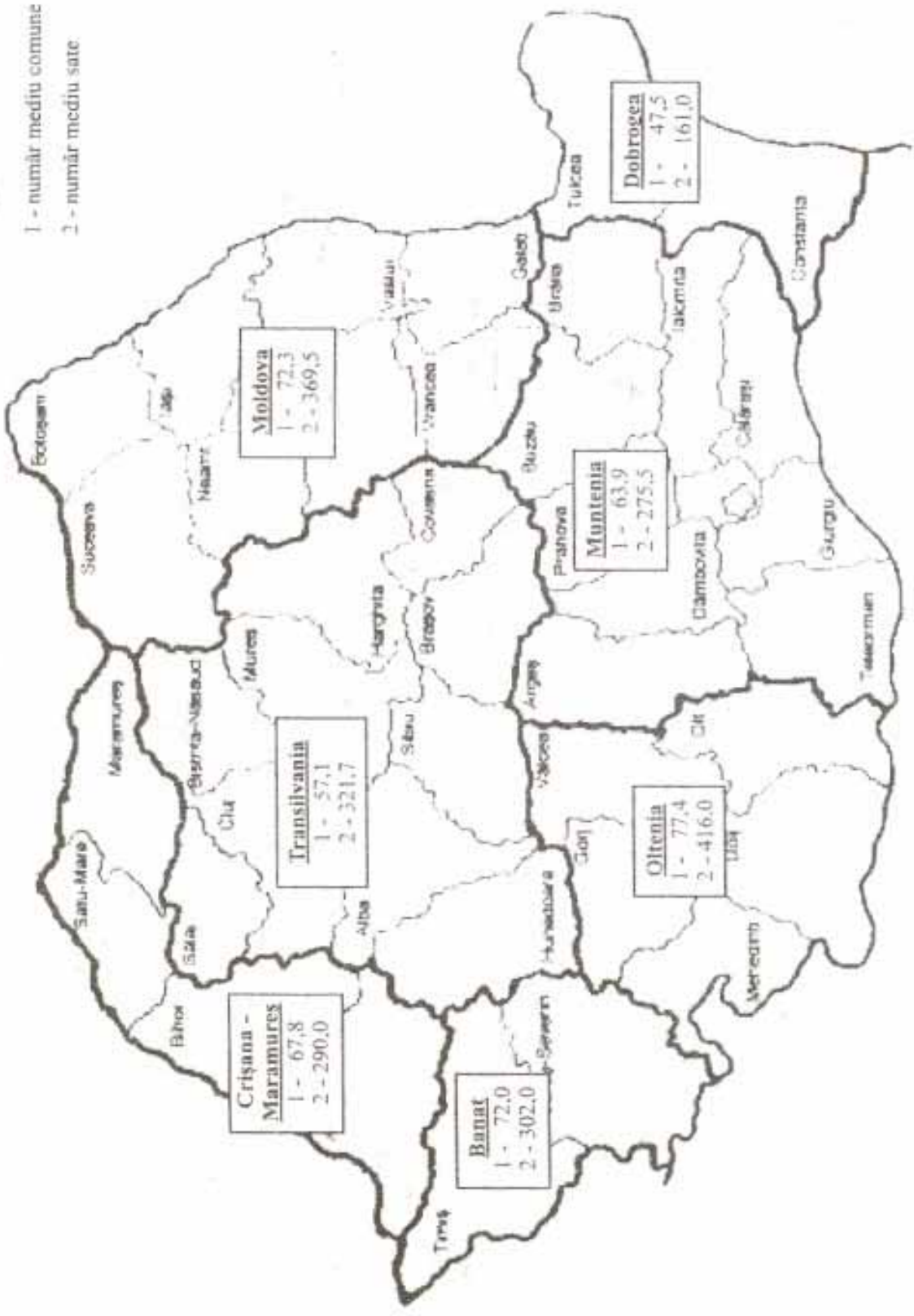

Harta 6: Număr mediu de comune şi sate/judeţe, în cadrul regiunilor istorice